

SZENT ISTVÁN EGYETEM

**STRATÉGIAI FEJLESZTÉSI IRÁNYOK TÉRGAZDASÁGI
VIZSGÁLATA A GYÖNGYÖSI KISTÉRSÉGBEN**

**Szűcs Antónia
Gödöllő
2015**

A doktori iskola

megnevezése: Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola

tudományága: gazdálkodás- és szervezéstudományok

vezetője: Dr. Lehota József
egyetemi tanár, az MTA doktora
SZIE, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar,
Üzleti Tudományok Intézete

Témavezető: Dr. Káposzta József
egyetemi docens
SZIE, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar,
Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézet

.....
Az iskolavezető jóváhagyása

.....
A témavezető jóváhagyása

TARTALOMJEGYZÉK

1. A MUNKA ELŐZMÉNYEI, A KITŰZÖTT CÉLOK	4
2. ANYAG ÉS MÓDSZER	7
2.1. Komplex fejlettségi vizsgálat	7
2.1.1. Gazdasági és társadalmi mutatókra vonatkozó komplex fejlettségi vizsgálat	7
2.1.2. Mezőgazdasági földhasználatra vonatkozó komplex fejlettségi vizsgálat.....	9
2.2. Kérdőíves felmérés	9
2.2.1. A kérdőív szerkezete	10
2.2.2. Keresztábla-elemzés.....	10
2.2.3. Kruskal - Wallis teszt	10
2.2.4. Feltáró faktorelemzés	11
2.2.5. Mélyinterjú	11
3. EREDMÉNYEK	12
3.1. A gazdasági és társadalmi mutatókra vonatkozó komplex fejlettségi vizsgálat eredményei	12
3.2. Mezőgazdasági földhasználatra vonatkozó komplex fejlettségi vizsgálat ..	14
3.3. A kérdőíves megkérdezés eredményei	16
3.3.1. A kérdőíves vizsgálatban résztvevők bemutatása	17
3.3.2. Elköltözési szándék	18
3.3.3. Főkomponens- elemzés	20
3.3.4. Beruházások fontosságának vizsgálata	21
3.4. Hagyományos integrációs modell bemutatása	22
3.5. Hipotézisvizsgálatok eredményei	24
3.6. Új és újszerű tudományos eredmények	25
4. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK.....	26
5. A TÉMÁHOZ KAPCSOLÓDÓ PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE.....	29

1. A MUNKA ELŐZMÉNYEI, A KITŰZÖTT CÉLOK

Magyarországon, de az EU-ban is jellemzőek a területi különbségek. A vidéki térségek leszakadását, a hátrányos helyzetet az elvándorlás, a vidéki népesség csökkenése, mint legfontosabb mutatók jól szemléltetik. Az egyes régiók közötti különbségek csökkentését az EU a harmonikus, területileg kiegyenlített gazdasági, társadalmi, kulturális, környezeti fejlődéssel kívánja megvalósítani. Ez magában foglalja a vidéki térségek felzárkóztatását, fejlesztését is, azaz az integrált vidékfejlesztést. Fontos, hogy a stratégiai fejlesztések irányainak kidolgozása e negatív folyamatokat, a fenntarthatóságot és a vidéki élet értékeit középpontba állító jövőkép alapján jelölje ki a kistérség vidékpolitikájának célkitűzéseit, alapelveit, valamint rögzítse az azok elérését biztosító végrehajtási kereteket. Ennek legfontosabb területei a vidéki gazdaságra, a foglalkoztatás növekedésére, a kis- és közepes méretű gazdaságokra épülő kiegyensúlyozott és sokszínű, az ökológiai adottságokhoz illeszkedő termelési szerkezet. A helyi termékek és élelmiszerpiacok megerősödése a vidék demográfiai mutatóinak javulását és a megőrzött biológiai sokféleséget szolgálja.

A téma aktualitása

A gazdasági, társadalmi válság, az agrárágazat és a falu válságának elmélyülése egyre inkább a vidékfejlesztés, a területfejlesztés szükségességére hívta fel a figyelmet. Ezen szakpolitikák az ország különböző települései közötti, a térségek fejlettségi színvonalában létrejött egyenlőtlenségek mérséklését tűzte ki célul. Legfontosabb feladata, hogy a vidéki lakosság életkörülményeit javítsa, a foglalkoztatási és jövedelemszerzési lehetőségeket bővítse a központi támogatással kiegészített helyi pénzügyi forrásokból. Az országon belüli regionális egyenlőtlenségek empirikus, statisztikai alapú összehasonlító elemzésével WILLIAMSON (1965) vizsgálta elsőként a regionális tagoltság fejlettségfüggését.

Az utóbbi évtizedben egyre intenzívebb a vidéki térségekből történő elvándorlás. A megélhetési lehetőségek hiányában a legtöbben feltehetően a munkavállalás és a jobb megélhetés reményében távoznak. Ebből a szempontból pozitív változás csak a közép-magyarországi, valamint a közép- és a nyugat-dunántúli régiókban történt, az észak-magyarországi és az észak-alföldi régiókban azonban egyre kedvezőtlenebb a vándorlási egyenleg (MAGDA et al. 2010). Az általam vizsgált Gyöngyösi kistérségben legnagyobb mértékben okoz gondot a kevés munkalehetőség, az aktív lakosság nap mint nap ingázik, mivel csak a közeli nagyobb települések (Eger, Hatvan, Budapest) biztosítanak számukra munkát. Azonban ez a probléma az ország több térségében is megjelenő, tipikus kihívást jelent (KÁPOSZTA et al. 2010). MARSELEK – TAKÁCSNÉ (2011) megítélése szerint a foglalkoztatás növelése az agrárszektorban lehetne a

leggyorsabb és leggazdaságosabb. Véleményük szerint vissza kell állítani az állam irányító, szervező és fejlesztő feladatait. Nem kis- vagy nagyüzemekben, hanem rendszerekben kell gondolkodni.

A kutatás célkitűzései

Munkám során arra törekedtem, hogy a Gyöngyösi kistérségben felmerülő kihívásokat feltárjam, azokra választ adjak, a jelentkező problémák ok-okozati összefüggéseit megismerjem.

Ennek megfelelően kutatásom alapvető **célja**, hogy:

- meghatározzam a kistérség településeinek a gazdasági-társadalmi, valamint a mezőgazdasági földhasználat változóira vonatkozó Komplex Fejlettségi Mutatóit;
- megfogalmazzam az eddigi fejlesztések és a jövőbeli lehetőségek célrendszerének kapcsolatrendszerét;
- kialakítsak egy adaptálható integrált vidék-gazdaságtani modellt, ami alternatívát adhat a hazai kistérségek fejlesztési stratégiáihoz.

A kutatás hipotézisei

A kutatás témájával kapcsolatban felmerült kérdésekre az alábbi hipotéziseket fogalmaztam meg:

Hipotézis (H1): A Gyöngyösi kistérség fejlődése általában mérsékelt, de a fejlődő kistérségek közé sorolható.

Hipotézis (H2): A vizsgált kistérség egyik legfőbb gazdasági potenciálja a termőföld, így legfontosabb feltételezésem az volt, hogy a mezőgazdasági termelés, feldolgozás nagymértékű csökkenése jelenti a legjelentősebb problémát a térségben.

Hipotézis (H3): Csökken az egyéni gazdaságok és gazdasági szervezetek száma, a mezőgazdaságban, szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya. Az alternatív jövedelemszerzés visszaesik.

Hipotézis (H4): A mezőgazdaság, feldolgozó üzemek foglalkoztatási szerepe erősen csökkent, probléma a nem megfelelő integráció. A földhasználatot feladók nagy száma, a feldolgozó üzemek (húsipar, tejipar, gabonaipar, hűtőház stb.) bezárása vagy marginalizálódása befolyásolta az elégedetlenséget, nagyban hozzájárul a problémák kialakulásához.

Hipotézis (H5): A kistérség lakossága folyamatosan csökken. Jelentős a kistérségből az elvándorlási szándék, akár külföldre is a jobb megélhetés reményében. A munkalehetőségeket főleg az ipari parkok, önkormányzatok generálják, a mérsékelt munkalehetőség és alacsony fizetés jelentős elégedetlenség forrása.

2. ANYAG ÉS MÓDSZER

2.1. Komplex fejlettségi vizsgálat

2.1.1. Gazdasági és társadalmi mutatókra vonatkozó komplex fejlettségi vizsgálat

A komplex fejlettségi mutató meghatározza, hogy a települések között milyen fejlettségi szintkülönbség mutatható ki több mutató együttes figyelembevételével. Az elemzéshez a 67/2007. (VI. 28.) OGY határozat 3. számú mellékletében felsorolt mutatókat és az 1/2014. (I.3.) OGY határozatot használtam, amelyek a kistérségek és települések társadalmi-gazdasági és infrastrukturális elmaradottságát/fejlettségét mérő komplex mutató kiszámításánál használt adatok körét tartalmazza. A települések mutatóinak összeállításához a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) Tájékoztatói adatbázis Területi statisztikája, illetve az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TEIR) adatbázisa volt segítségemre. A komplex fejlettségi mutatók kidolgozásához gazdasági-, infrastrukturális-, társadalmi-, szociális-, foglalkoztatási mutatók csoportjaiból 29 mutatót vettem figyelembe. A települések fejlettségének meghatározásához felhasznált 29 változó összehasonlíthatóvá tételéhez skála összehangoló transzformációt végeztem az alábbi képlet segítségével MOLNÁR (2001) alapján:

$$kfm = \sum \frac{x_i - x_{\min}}{T_x},$$

ahol:

kfm = az adott település komplex fejlettségi mutatója;

x_i = az x változó értéke az adott településen;

$x_{\min}$ = az x változó minimális értéke a települések között;

T_x = az x változó terjedelme.

Azon változók esetében, melyek negatív hatással vannak a települések fejlődésére, a képletet a következőképp módosítottam:

$$kfm = \sum \frac{x_{\max} - x_i}{T_x}$$

A módosított képletet az alábbi mutatók esetében alkalmaztam: a hétköznapi elérés mutatója, halálozási ráta, az önkormányzatok által rendszeres szociális segélyben részesítettek évi átlagos száma 1000 lakosra, az önkormányzatok által nyújtott rendkívüli gyermekvédelmi támogatásban részesültek száma 1000 lakosra, nyilvántartott álláskereső aránya a munkaképes korú népességből,

tartósan nyilvántartott - 180 napon túl - álláskeresők aránya a munkaképes népességéből.

A mutatók egyszerű számtani átlagaként került előállításra a Komplex Fejlettségi Mutató (KFM) a Gyöngyösi kistérség településeire, mely által felállíthatóvá vált a települések fejlettségi sorrendje. A települések évenkénti összehasonlítására variációs koefficiens számításokat alkalmaztam a relatív szórás kimutatása érdekében az alábbi képlet segítségével (szórás és átlag hányadosa százalékosan kifejezve):

$$CV = \frac{\sigma_{kfm}}{\bar{x}_{kfm}} * 100$$

A térinformatikai vizsgálathoz ezen mutatókat további csoportokra bontottam. A kistérség településeinek vizsgált statisztikai adatait ArcMap 10.1 szoftverrel kapcsoltam a települések közigazgatási területét tartalmazó vektoros térképi adatbázishoz. A szoftver segítségével a mennyiségi értékek alapján felületkartogram (Graduated colors) típusú tematikus térképeket készítettem, melyek elkészítésénél a vizsgált adat szélsőértékeit figyelembe véve egyenlő intervallum módszer segítségével határoztam meg az osztályok számát és az osztályok terjedelmét.

A 29 változóból faktorsúlyok alapján választottam ki az egyes vizsgált tényezőket, melynek hatását a Komplex Fejlettségi Mutatóra regresszió-analízissel is vizsgáltam. A kapcsolat leírására módosított Cobb-Douglas termelési függvényt alkalmaztam SZÜCS (2002) szerint. A függvény képlete:

$$Y_i = a x_1^\alpha * x_2^\beta * x_3^\gamma \dots ,$$

ahol: Y_i = Komplex Fejlettségi Mutató (KFM) az i-edik vizsgált évben

a = konstans

$x_1; x_2; x_3 \dots$ = a faktorsúlyok alapján bevont komplex fejlettségi mutatók (kfm)

$\alpha; \beta; \gamma; \dots$ = a tényezők volumenhozadécai

Elsőként transzformációt hajtottam végre, és a nem lineáris összefüggést lineáris összefüggéssé írtam át:

$$\ln(Y_i) = \ln(a) + \alpha \ln(x_1) + \beta \ln(x_2) + \gamma \ln(x_3) \dots$$

Ezt követően kiszámítottam a változók logaritmusát, majd elvégeztem a többváltozós lineáris regressziós egyenlet illesztését. A függvény számítás során feltételeztem, hogy a függvény homogén, az eredményváltozó alakulását 100%-

ban meghatározzák az egyes változók. A képlet segítségével meg tudtam határozni az egyes változók hatását a KFM-re.

$$1 = \frac{\ln a}{\ln \underline{Y}_i} + \frac{\alpha \ln(x_1)}{\ln \underline{Y}_i} + \frac{\beta \ln(x_2)}{\ln \underline{Y}_i} + \frac{\gamma \ln(x_3)}{\ln \underline{Y}_i} \dots$$

2.1.2. Mezőgazdasági földhasználatra vonatkozó komplex fejlettségi vizsgálat

Kutatásom során matematikai-statisztikai módszerekkel elemeztem, hogyan változott a Gyöngyösi kistérség a 2000-2010-es évtizedben, valamint miképp alakult a földhasználat ugyanezen időszak alatt. Továbbá arra kerestem a választ, hogy milyen összefüggések jelennek meg a térség komplex fejlettsége és földhasználati jellemzői között. A komplex fejlettség mérése alkalmas-e a települések közötti különbségek kimutatására a földhasználat területén, végül a helyi földhasználat, mint természeti erőforrás használat milyen mértékben van hatással a településeken élők munkalehetőségeire, életminőségére. A települési szinten történő mérés tapasztalatai az elérhető adatok körének problémáit veti fel. A komplex fejlettségi mutató kidolgozásához a KSH településsoros adatbázisából elérhető, a földhasználattal összefüggésben lévő 21 változót vettem figyelembe. A vizsgálathoz itt is a komplex fejlettségi mutató számítás módszerét alkalmaztam, településenként, illetve a Gyöngyösi kistérségre vonatkozóan az előzőekben ismertetett módon. Az egyes mutatók 0 és 1 közötti értékét 1 és 10 közötti értékre transzformáltam.

2.2. Kérdőíves felmérés

A település komfortot kifejező, alapvető működési feltételeket és a fejlődést biztosító fizikai tényezők mellett fontos szempont, hogy a település lakói milyen mentális közérzettel élik mindennapjaikat. A kvantitatív módszer eredményei számszerűsíthetők, az így nyert adatok jól elemezhetőek a különböző statisztikai módszerek alkalmazásával (LEHOTA 2001).

A kérdőív összeállításánál arra törekedtem, hogy a témához kapcsolódóan olyan kérdéseket fogalmazzak meg, melyek megválaszolásával megismerhetem a településeken élők véleményét, elégedettségük fokát, viszonyulásukat a hétköznapok problémáihoz. Az elégedettség, az életminőség növelésének egyik alapfeltétele egy erős, versenyképes helyi gazdaság, melynek jelentős mértékben a helyi természeti-környezeti értékek hasznosítására kell épülnie.

A kérdőívezés 2013. július-december hónapjaiban történt a Gyöngyösi kistérség 25 településén. A megkérdezett célcsoport a vizsgált kistérség 25 településének 18 év feletti lakossága. A lekérdezést próbakérdés előzte meg, ennek

eredményeként állt össze a végleges kérdőív. Az értékelhető kérdőívek száma összesen 1682 db.

2.2.1. A kérdőív szerkezete

25 kérdésből (18 tárgyköri és 7 demográfiai) álló kérdőívet használtam fel. A kérdések kiterjedtek a lakosság alapadataira, a helyi társadalommal, gazdasággal, környezettel kapcsolatos véleményeire. Az alkalmazott kérdőív nyitott és zárt kérdéseket egyaránt tartalmazott. A zárt kérdések esetében a válaszadás lehetősége behatárolt, míg a nyitott kérdések lehetővé teszik a szabad válaszadást, a válaszadók maguk fogalmazzák meg válaszukat (SZÚCS 2008).

2.2.2. Keresztábra-elemzés

A keresztábra-elemzés két vagy több változót ír le egyidejűleg, azok kombinált gyakorisági eloszlását mutatva. A keresztábra statisztikái közül a legelterjedtebb hipotézis-vizsgálati módszer a Pearson-féle Khi-négyzet, ami a két változó összefüggésének statisztikai szignifikanciáját méri (SAJTOS – MITEV 2007). Amennyiben a Khi-négyzet értékéhez tartozó szignifikanciaszint kisebb, mint 0,05, a nullhipotézis elvethető, ellenkező esetben meg kell tartani. Ezen módszer segítségével kerestem a választ arra, hogy mely tényezők befolyásolják leginkább a kistérség településeiről történő elköltözési szándékot.

2.2.3. Kruskal - Wallis teszt

Az eljárás célja három, vagy több független minta átlagának összehasonlítása, a teszt lényegében a Mann-Whitney próba általánosítása és kiterjesztése. Az egy szempontos ANOVA nem paraméteres megfelelője, akkor helyettesítjük vele az ANOVA-t, ha a csoportonkénti szórások nagyon különböznek, az eloszlások alakja eltér, illetve, ha erősen sérül a csoportonkénti, normalitásra vonatkozó feltétel. Rang-transzformációs eljárásnak is nevezik, mivel a minták egyesítését követően a rangszámok meghatározását kell elvégezni. A próba során a független mintákat egyesítjük, így keletkezik az egyesített, közös minta, melyet sorba rendezünk (FIDY – MAKARA 2005). Kruskal – Wallis teszt módszerével vizsgáltam a megkérdezettek kistérségi elégedettség, lakóhelyi elégedettség és problémák, valamint beruházások fontossága kérdéscsoportokra vonatkozó véleménykülönbségeket. A beruházások fontossága kérdéscsoportnál a Kruskal-Wallis tesztet Kendall-féle egyetértési teszttel egészítettem ki.

2.2.4. Feltáró faktorelemzés

SAJTOS – MITEV (2007) szerint a feltáró faktorelemzésnek két típusát különböztetjük meg. Az egyik a főkomponens-elemzés, a másik a közös faktorelemzés. Amennyiben jól ismerjük a változóinkat, valamint a legmagasabb magyarázott varianciarány elérése a cél, legkevesebb faktor segítségével, akkor a főkomponens-elemzést célszerű használni. A faktorelemzés akkor használható, ha nem ismerjük a változóinkat, nincs információnk az egyedi és a hibavariancia mértékéről. Célunk a rejtett dimenziók feltárása. A főkomponens-elemzés mögöttes gondolata az, hogy kisszámú háttérváltozó "underlying factor" segítségével a teljes mátrixot viszonylag jól reprezentálni lehet. Az alkalmazhatóság megállapítására szolgál a Barlett próba és a Kaiser teszt. Az elemzésnek akkor van csak értelme, ha a Barlett próba alapján a szignifikancia értékes kisebb, mint 0,05, vagyis a változók között összefüggés van. A módszert a lakóhelyi problémák feltárására alkalmaztam a 11. kérdéscsoport értékelése során.

2.2.5. Mélyinterjú

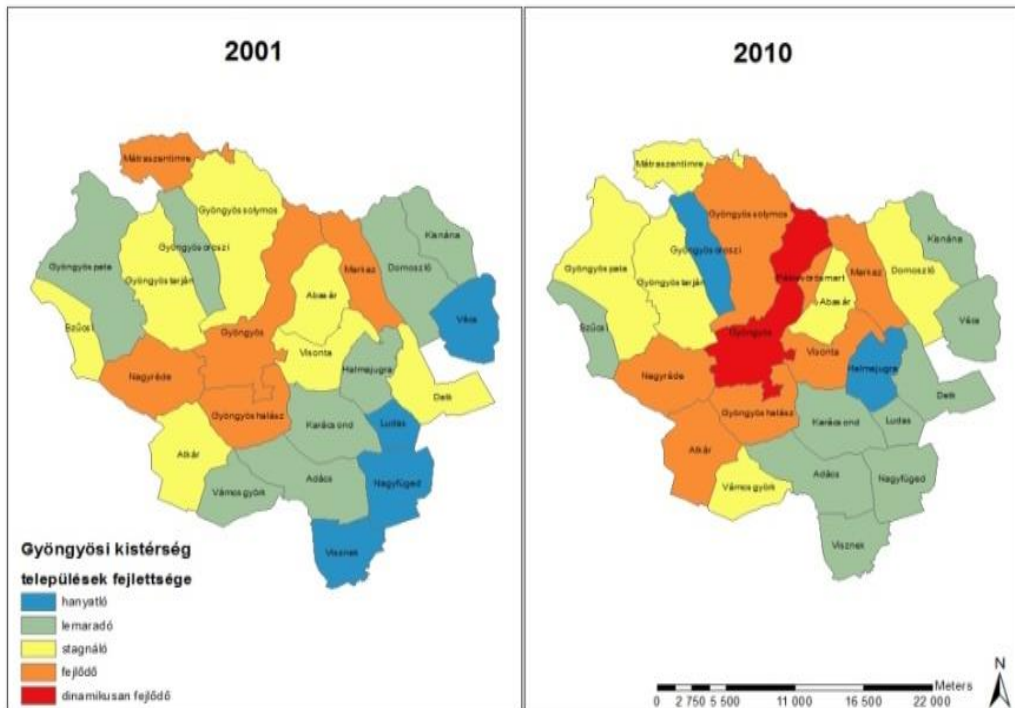
A kvalitatív információk az adott téma mélyebb összefüggéseinek megismerését teszi lehetővé, a válaszadók saját kifejezésekkel önthetik szavakba gondolataikat, érzéseiket. A módszer választásának oka, hogy az egyéni mélyinterjú egy személyes, közvetlen beszélgetés, és számos előnnyel rendelkezik (pl. a kérdezett kevésbé érzi magát annyira feszélyezve, mint egy csoportos interjú) (SHEATSLEY 1963).

3. EREDMÉNYEK

3.1. A gazdasági és társadalmi mutatókra vonatkozó komplex fejlettségi vizsgálat eredményei

A kistérség fejlettségi vizsgálata során fontos szempont a mutatók főbb statisztikai jellemzőinek bemutatása. A relatív szórás alakulásából megállapítható, hogy a mutatók több mint felének esetében területi közeledésről beszélhetünk, melyek jellemzően az infrastruktúrával összefüggő változók, azonban másik felük differenciálódást mutat.

A komplex mutatók alapján elmondható, hogy mind 2001 mind 2010 évben a Gyöngyösi kistérségben legfejlettebb település Gyöngyös az első vizsgált évben 0,5900-es pontértékkel, ami a második vizsgált évben 0,7107-re növekedett. A vizsgálat kezdetén még Markaz (0,5490), Mátraszentimre (0,5390) és Nagyréde (0,5290) tartozott a legfejlettebb települések közé. Ez 2010 évre megváltozott, mert Gyöngyös után 6 település is előzi Markazt, Mátraszentimre 7 hellyel esett vissza. Ezzel szemben fejlődés tapasztalható Gyöngyöshalász és Atkár esetében, illetve az Abasárból kivált Pálosvörösmart is az élmezőnyben helyezkedik el.

1. ábra: A Gyöngyösi kistérség településeinek fejlettsége Komplex Fejlettségi Mutatók alapján 2001 és 2010 évben

Forrás: saját szerkesztés, 2013.

A térinformatikai megjelenítés 5 csoportba¹ sorolja a településeket. 2001-ben az 1. ábra alapján látható, hogy egyetlen egy település sem került a dinamikus fejlődő kategóriába a vizsgált komplex mutatók alapján. Ugyanezen időszakban fejlődő Gyöngyös, valamint a közvetlenül mellette elhelyezkedő Nagyréde, Gyöngyöshalász, valamint Markaz és a legészakabbra fekvő Mátraszentimre, mely 5 változó esetében is elérte a maximális pontértéket. A kistérség dél-keleti periferiáján 4 település is hanyatló a 2001-es adatok alapján, melyek mindegyike a lemaradó csoportba került 2010-re. 2010-re a fejlesztések hatására összesen 17 településen, valamint Pálosvörösmarton fejlődés látható, közülük azonban csak Gyöngyös városnak sikerült a legjobb csoportba kerülés. Abasáron és Markazon stagnálás tapasztalható. Detken, Halmajugrán, Gyöngyösorosziiban, Mátraszentimrén, Szücsiben visszaesés tapasztalható a vizsgált évtized végére. Összességében megállapítható, hogy a kistérség mérsékelten fejlődött 10 év alatt.

A függvényeredmények alapján a vizsgált tényezők a KFM-re gyakorolt hatását az 1. táblázat adatai tartalmazzák. A táblázat adataiból megállapítható, hogy 2001 évben legjelentősebb hatást a KMF mutatók alakulására a gyorsforgalmi csomópontok elérés mutatója (17,88 %), a szolgáltatásokban foglalkoztatottak (17,83 %) aránya, valamint az 1000 lakosra jutó működő gazdasági szervezetek száma (17,33 %) gyakorolt a vizsgált mutató alakulására. 2010 évben is jelentősen hat a szolgáltatásokban és mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya és a működő gazdasági szervezetek száma. Valamelyest csökkent a gyorsforgalmi csomópontok elérés mutató és az egy állandó lakosra jutó személyi jövedelmi adóalapot képező jövedelem szerepe, az újonnan belépő helyi önkormányzatok adóbevétele befolyásolja legkevésbé a KFM változását.

1. táblázat: Az egyes tényezők szerepe a KFM mutató alakulásában, százalék

Mutató	2001. év (%)	2010. év (%)
x ₁ a működő gazdasági szervezetek 1000 lakosra jutó száma	17,33	19,08
x ₄ a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottakból	15,97	19,24
x ₅ a szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottakból	17,83	19,34
x ₇ az önkormányzatok helyi adóbevétele	-	10,62
x ₁₆ a gyorsforgalmi csomópontok elérés mutatója	17,88	15,86
x ₁₉ vándorlási egyenleg	14,63	-
x ₂₁ az egy állandó lakosra jutó szja-alapot képező jövedelem	16,36	15,86
Összesen	100	100

Forrás: saját számítás, 2013.

¹ Az ArcMap 10.1 szoftver segítségével az átlag értékek alapján készült felületkartogram (Graduated colors) típusú tematikus térkép megjelenítésénél a vizsgálat adat szélsőértékeit figyelembe véve egyenlő intervallum (Equal Interval) módszer segítségével határoztam meg az osztályok terjedelmét: hanyatló: 0,241379 - 0,335241; lemaradó 0,335242 - 0,429104; stagnáló: 0,429105 - 0,522967; fejlődő: 0,522968 - 0,616830; dinamikus fejlődő: 0,616831 - 0,710693

3.2. Mezőgazdasági földhasználatra vonatkozó komplex fejlettségi vizsgálat

A 2010-ben 2000-hez képest földterületet használók száma 10 305 főről, 4 879 főre változott, ami jelentős foglalkoztatási problémát okozott.

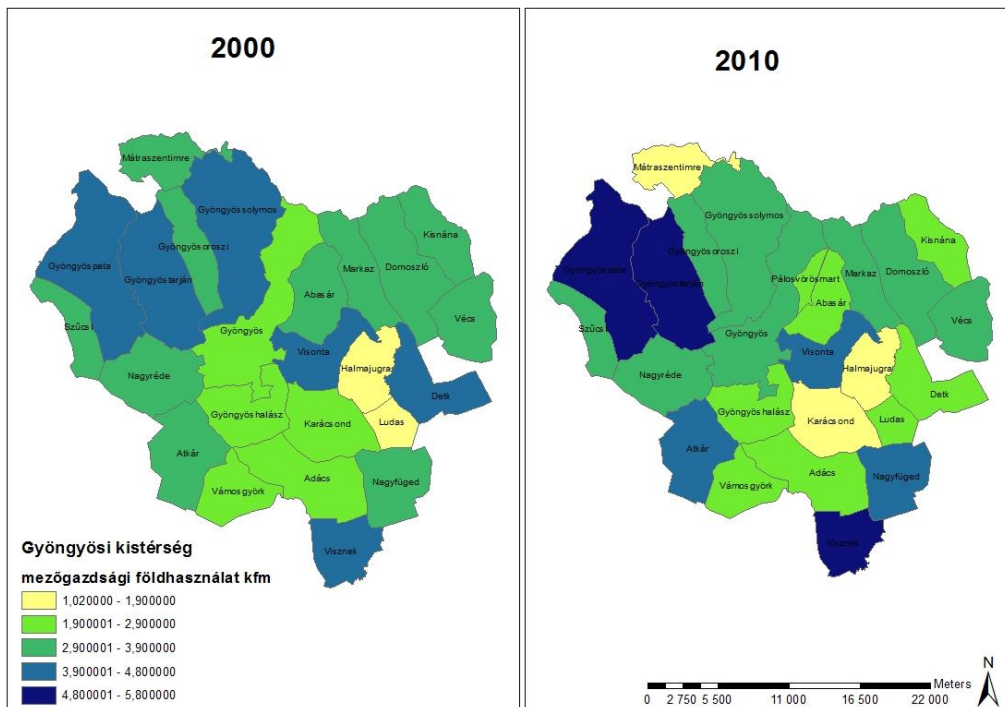
A tartósan nyilvántartott álláskereső aránya a munkaképes népességből legkevesebb 2000-ben Detken, 2010-ben Pálosvörösmarton, legtöbb Nagyfügeden, illetve Halmajugrán.

Az 1000 lakosra jutó egyéni gazdaságok számának együtthatója, 5-ös értékkel a mérőskála közepén helyezkedik el. Az egyéni gazdaságok száma 2010 évben 46,65%-a a 2000 évének. Legjelentősebben Mátraszentimrén csökkent az egyéni gazdaságok száma, az 1000 lakosra jutó gazdaságok száma, valamint a komplex mutató értéke is, ami 3,38-ról, 1,06 értékre változott. Legkevésbé csökkent az 1000 lakosra jutó egyéni gazdaságok száma Gyöngyöstarjánban, Gyöngyösoroszipiban és Markazon. Átlag alatti a csökkenés mértéke Abasáron, Atkárón, Gyöngyöshalászon, Gyöngyöspatán, Gyöngyössolymoson, Szűcsi és Visznek településeken. A többi településen ez a mutató a kistérségi átlag felett található.

Az 52,6 %-os csökkenés az egyéni gazdaságoknál 2000-ről 2010-re azt eredményezte, hogy az egyéni gazdaságok használatában lévő földterület 8,8 %-kal csökkent ugyan, de az átlagosan használt földterület 2,2 ha-ról, 4,3 ha-ra növekedett. Az egyéni gazdaságok átlagos mérete azt bizonyítja, hogy a kistérségben a kézimunka igényes kultúrák termesztése meghatározó, de a szántóterület 0,82 ha-ról 2,55 ha-ra növekedett, ami jelentős növekedést mutat 1000 lakosra vonatkoztatva is a kistérségben, ezáltal a koncentráció felismerhető.

Megállapítható, hogy jelentősebb átlagos földterület nagyság és növekedés ott tapasztalható, ahol a szántó és gyepterület a meghatározó.

Az 1000 lakosra jutó mezőgazdasági szervezetek száma már közel sem olyan kedvező értéket mutat, mint a működő gazdasági szervezeteké. A gazdasági szervezetek földhasználói a 2000 éves adatokhoz képest növekedtek. A szőlő átlagos területnagysága 1,61 ha-ról 6,55 ha-ra, az erdő pedig 13,6 ha-ról, 20,7 ha-ra növekedett 10 év alatt. A bogyógyümölcs feldolgozás, értékesítés integrációjának a hiánya oda vezetett, hogy olyan település, mint Nagyréde, ahol komoly múltja volt a bogyósok termesztésének, a málnatermesztés szinte megszűnt. A szőlőfelvásárlás, szőlőfeldolgozás, borászat esetén a nem teljes körű integráció hiánya, valamint a szőlőkivágás támogatása csökkentette a szőlő területét a kistérségben.

2. ábra: A kistérség településeinek mezőgazdasági földhasználatára vonatkozó Komplex Fejlettségi Mutatószámainak alakulása (2000, 2010)

Forrás: saját szerkesztés, 2014.

Öt csoportot² határoztam meg a kistérség települései között, amit a 2. ábrán ismertetek. A legalacsonyabb értékű csoportba, amit hanyatló településnek nevezek, 2000-ben két település (Halmajugra és Ludas), 2010-ben Halmajugra mellett Karácsond és Mátraszentimre került a 21 változó alapján. 2000-ben lemaradó 5 település, 11 település a stagnáló, és 6 település a fejlődő települések közé sorolható. 2010-re látható Visonta, Detk és Mátraszentimre visszaesése, valamint Atkár fejlődése, a dinamikus fejlődő csoportba Visznek, Gyöngyöspata és Gyöngyöstarján került.

Megállapítható hogy mind 2000 mind 2010 évben legmagasabb értéket Visznek település mutatja, ami abból adódik, hogy itt a legmagasabb az 1000 lakosra jutó termőterület, az átlagosan területnagyság mind 2000-ben, mind 2010 évben. 4 mutató maximális, másik 4 mutató második legmagasabb értéket mutat.

² A tematikus térkép megjelenítésénél a vizsgált adat szélsőértékeit figyelembe véve egyenlő intervallum (Equal Interval) módszer segítségével határoztam meg az osztályok terjedelmét: hanyatló: 1,020000 – 1,900000; lemaradó: 1,900001 – 2,900000; stagnáló: 2,900001 – 3,900000; fejlődő: 3,900001 – 4,800000; dinamikus fejlődő: 4,800001 – 5,800000

Gyöngyöspatán a gazdasági szervezetek használatában az 1000 lakosra jutó szőlőterület együttthatója itt a legmagasabb. Gyöngyöstarján településen meghatározó az egyéni és gazdasági szervezetek szerepe. Egyéni gazdaságoknál maximális értéket képvisel a gyümölcssterület nagysága, valamint 2010 évben már az erdőterület együttthatója is 9,76. Detk településen 2000 évben maximális a mutató értéke az 1000 lakosra jutó mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek használt földterület, az átlagosan használt és szántóterület hasznosításban.

A függvényeredmények alapján a vizsgált tényezők a komplex fejlettségi mutatóra a 2. táblázatban látható hatást gyakorolták. 2010 évben a tartósan nyilvántartott álláskeresők száma (35,56%) hatott legnagyobb mértékben a komplex fejlettségi mutatóra. Ezt követte a gazdaságoknál munkát végzők száma. 2010-ben az öt tényező között megjelenik az egyéni gazdaságok használatában lévő 1000 lakosra jutó szőlő területe, ami ugyan a legkevésbé jelentősen, de hatással van a komplex fejlettségi mutatóra. A többi vizsgált tényező nincs nagy hatással sem 2000, sem 2010 évben a mutató alakulására.

2. táblázat: Az egyes tényezők szerepe a KFM alakulásában, százalék

Mutató	2000. év (%)	2010. év (%)
x ₄ Tartósan nyilvántartott álláskeresők aránya a munkaképes népességből	18,88	35,56
x ₅ 1000 lakosra jutó egyéni gazdaságok száma	19,22	16,56
x ₆ 1000 lakosra jutó egyéni gazdaságok használatában lévő földterület	14,14	-
x ₁₁ Egyéni gazdaságok átlagos használt földterülete	12,22	-
x ₇ Egyéni gazdaságok használatában lévő 1000 lakosra jutó szőlő területe	-	12,09
x ₂ 1000 lakosra jutó működő gazdasági szervezetek száma	14,95	16,61
x ₂₁ Gazdaságoknál munkát végzők száma a gazdaságilag aktívak százalékában	20,59	19,18
Összesen	100	100

Forrás: saját számítás, 2014.

Az ágazati stratégiai és strukturális fejlesztések megfogalmazása során elsődleges szempont a termőhelyi adottságok figyelembe vétele. A vizsgált kistérség területén a lakosság nagy részét érinti a mezőgazdaságban történő változás, hiszen sok településen ez a tevékenység a fő megélhetési forrásuk. Fontos tehát a fejlesztések, a versenyképesség növelését célzó intézkedések vidékfejlesztéssel összhangban történő megvalósítása, az integráció kiszélesítése.

3.3. A kérdőíves megkérdezés eredményei

A kérdőíves értékelés disszertációm fontos része, hiszen itt tudom értékelni a kérdőív kérdéseire választ adók tapasztalatait, és ez alapján tudok értékelhető elemzést készíteni, következtetésekre jutni, és javaslatokat megfogalmazni.

A célnak megfelelően került a kérdőív megszerkesztésre a kistérségben lakók bevonásával. A Gyöngyösi kistérség lakosságának települési komfortról alkotott

véleményét mértem fel, azzal a szándékkal is, hogy a települési vezetők is tudják hasznosítani a válaszokat és elemzéseket.

3.3.1. A kérdőíves vizsgálatban résztvevők bemutatása

Az 1682 válaszadót életkor szerint három csoportba soroltam, 18-30 év közöttiek, 31-50 év közöttiek és 51 év feletti. A 18-30 év közöttiek a válaszadók 23%-át adják, az elöregedés itt is nyilvánvaló, hiszen az 51 év feletti aránya 29,4%. A legnépesebb csoport a 31-50 év közöttiek, arányuk 47,6%.

A válaszadók jelentős része (41,9%) születésétől az adott településen lakik, így válaszaik a települési komfort megítélésével kapcsolatban mérvadónak tekinthető, véleményük komolyan veendő. A válaszadók felét (51%) a családi kötelék, egy negyedét pedig a munkahelye marasztalja lakóhelyén.

A Gyöngyösi kistérségben a jövedelmi viszonyok jelentősen rosszabbak, mint az ország fejlett területeinek jövedelmi viszonyai annak ellenére, hogy Budapest autópályán egy óra alatt elérhető. Az itteni fizetések jelentősen elmaradnak a budapesti fizetésektől, nem is említve az osztrák vagy német béreket. A kérdésekre adott válaszok a jövedelmi viszonyok szerint is szóródnak, másként látja a helyzetet az a válaszadó, akinek napi megélhetési gondjai vannak, mint aki jó jövedelemmel rendelkezik. A jövedelmi viszonyok esetében öt kategóriát állítottam fel, ezek a következők, a megoszlást is bemutatva (3. táblázat).

3. táblázat: A válaszadó havi nettó jövedelme (%)

Kategóriák	Havi nettó jövedelem megoszlása, %
50.000 Ft alatt	18,2
50.001 – 100.000 Ft	38,5
100.001 – 150.000 Ft	27,2
150.001 – 200.000 Ft	10,0
200.001 Ft felett	6,1

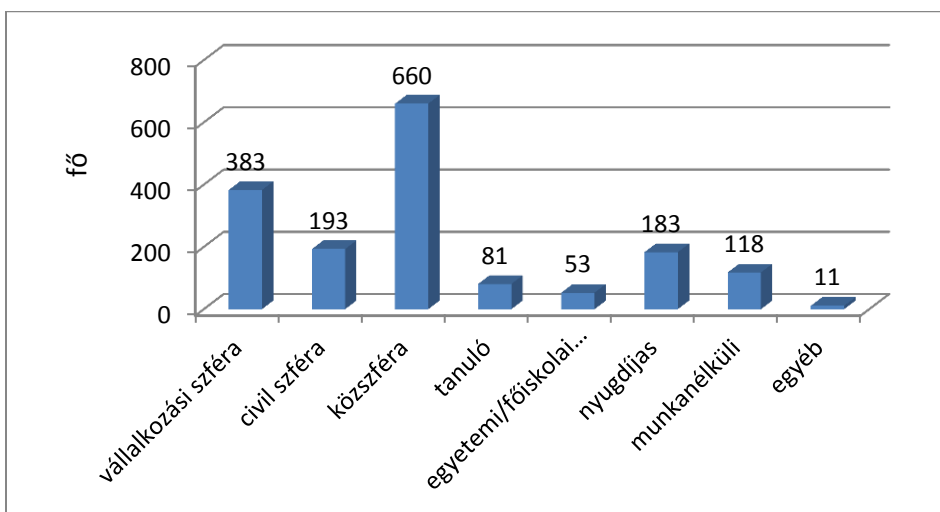
Forrás: saját kutatás, n=1680, 2013.

A 3. táblázat jól mutatja az alacsony jövedelmeket, hiszen a válaszadók 83,9%-a havi 150.000 Ft nettó jövedelmet sem ért el, és mindössze 6,1% a 200.001 Ft feletti nettó jövedelemmel rendelkezők aránya.

A nők aránya a válaszadók között nagyobb volt, az összes válaszadó 62,9%-a nő, csupán 37,1%-uk férfi.

A vizsgálatban résztvevőket iskolai végzettség szerint is osztályoztam, három kategóriát állítottam fel, alapfokú, középfokú és felsőfokú végzettségűekre soroltam be a válaszadókat. a középfokú végzettségűek adják a legnépesebb csoportot, 54,9%-kal, az alapfokú végzettségűek aránya 11,0%, és meglepően magas a főiskolai vagy egyetemi diplomával rendelkezők aránya, 34,1%.

A válaszadók családi állapotának megoszlását tekintve elmondható, hogy a megkérdezett lakosok több mint fele (55%) házastársi kapcsolatban él, 26%-uk hajadon/nőtlen, 13%-uk elvált és csupán 6%-uk özvegy.

3. ábra: A válaszadók foglalkozása (fő)

Forrás: saját kutatás, n=1264, 2013

A foglalkozás tekintetében legnagyobb számban a közszférában dolgozók válaszoltak kérdéseimre (3. ábra). A vállalkozási szférát 383 fő, míg a civil szférát csupán 193 fő képviseli. A felmérés időpontjában 118 fő élt munka nélkül a megkérdezettek közül, 183 fő pedig nyugdíjas.

3.3.2. Elköltözési szándék

A keresztábra módszerével vizsgáltam, mely tényezők befolyásolják leginkább az elköltözési szándékot, melynek eredményeként két esetben – havi nettó jövedelem, életkor – találtam összefüggést.

Legmagasabb arányban (36,5%) az 50.000 Ft alatti havi nettó jövedelemmel rendelkezők tervezik településük elhagyását, azonban azok a teljes minta csupán 18,1 %-át képviselik. A legalacsonyabb jövedelmi sávba tartozók elköltözési terve az aktuális élethelyzetükből fakadó hangulatukkal magyarázható, mivel a munkanélküli válaszadók tartoznak ebbe a csoportba. Ugyanakkor feltehetően ők kevésbé mobilak, hiszen éppen anyagi helyzetük akadályozhatja őket az elköltözésben, valamint egy viszonylag stabil megtakarítást jelent a már meglévő ingatlanuk.

4. táblázat: A válaszadók havi nettó jövedelme és az elköltözési szándék összefüggése

		Szándékában áll-e elköltözni?		Összesen
		nem	igen	
- 50.000 Ft	Esetek száma	193	111	304
	A válaszadó havi nettó jövedelme Szándékában áll-e elköltözni?	63,5%	36,5%	100,0%
50.001 - 100.000 Ft	Esetek száma	554	94	648
	A válaszadó havi nettó jövedelme Szándékában áll-e elköltözni?	85,5%	14,5%	100,0%
100.001 - 150.000 Ft	Esetek száma	383	75	458
	A válaszadó havi nettó jövedelme Szándékában áll-e elköltözni?	40,9%	28,7%	38,5%
150.001 - 200.000 Ft	Esetek száma	140	28	168
	A válaszadó havi nettó jövedelme Szándékában áll-e elköltözni?	83,6%	16,4%	100,0%
200.001 Ft -	Esetek száma	28,3%	22,9%	27,2%
	A válaszadó havi nettó jövedelme Szándékában áll-e elköltözni?	140	28	168
Összesen	Esetek száma	83,3%	16,7%	100,0%
	A válaszadó havi nettó jövedelme Szándékában áll-e elköltözni?	10,3%	8,5%	10,0%
	Esetek száma	84	20	104
	A válaszadó havi nettó jövedelme Szándékában áll-e elköltözni?	80,8%	19,2%	100,0%
	Esetek száma	6,2%	6,1%	6,2%
	A válaszadó havi nettó jövedelme Szándékában áll-e elköltözni?	1354	328	1682
	Esetek száma	80,5%	19,5%	100,0%
	A válaszadó havi nettó jövedelme Szándékában áll-e elköltözni?	100,0%	100,0%	100,0%

Forrás: saját számítás, 2013.

Ahogy a magasabb jövedelmi sávok felé haladunk, az elvándorolási szándék aránya csökken a különböző jövedelmi kategóriáknál, azonban a legmagasabb jövedelmi sávba tartozók már magasabb százalékban (19,2%) válaszoltak igennel a kérdésre. Az ő esetükben a tényleges elköltözés sokkal inkább valószínűsíthető, rájuk feltehetően a mobilitást gátló tényezők kevésbé hatnak, könnyebben át tudják hidalni az akadályokat. Azonban a teljes mintát tekintve a válaszadóknak nem céljuk otthonuk elhagyása, ugyanis a többség (80,5%) nemmel válaszolt az elköltözési szándék kérdésre, ami a kistérség jövőbeni népességi helyzetét nézve pozitívnak tekinthető., hiszen minél kevésbé mobil egy térség, annál jobban fenn tudnak maradni a közösségek (4. táblázat).

5. táblázat: A jövedelem és az elköltözési szándék közötti kapcsolat vizsgálata

	Érték	Szabadságfok (df)	Kétoldali szignifikanciaszint
Pearson-féle Khí négyzet	70,060 ^a	4	,000
Valószínűségi arány	62,547	4	,000
Lineáris kapcsolatmutató	18,694	1	,000
Érvényes esetek száma	1682		

a. 0 cella(0,0%) várható értéke kevesebb mint 5. A minimálisan elvárt érték 20,28.

Forrás: saját számítás, 2013.

A szignifikancia táblázat (5. táblázat) szerint a Khí-négyzet értéke 70,060, a szignifikancia szint értéke 0,000, tehát 95% biztonsággal – ehhez tartozó 5% hibaszinten – a nullhipotézis elvethető, így a két valószínűségi változó között statisztikailag igazolt összefüggés mutatkozik.

3.3.3. Főkomponens- elemzés

A 11. kérdéscsoport 26 változóira adott válaszokat főkomponens-elemzéssel vizsgáltam. A 3 főkomponens a 26 eredeti, mért változó információtömegéből 54,212 százaléknyit megőriz. A 6. táblázatban látható, hogy az első legnagyobb közös varianciarészt magába foglaló főkomponens a mezőgazdasághoz kapcsolódik.

6. táblázat: Főkomponens elemzés rotált komponens mátrix a 11. kérdéscsoport válaszai alapján

	Komponens		
	1	2	3
- integrált gazdálkodás hiánya	,802		
- feldolgozó üzemek hiánya	,794		
- építőipar visszaesése	,761		
- nem megfelelő birtokszerkezet	,731		
- mezőgazdasági termelés csökkenése	,688		
- turizmus visszaesése	,646		
- helyi gazdaság	,612		
- helyi természeti erőforrások	,571		
- helyi infrastruktúra	,542		
- összefogás hiánya	,528		
- óvodai ellátás		,786	
- helyi alapszolgáltatások		,766	
- helyi kommunális szolgáltatások		,763	
- lakásellátottság		,725	
- helyi oktatás		,706	
- hivatali, hatósági ügyintézés		,668	
- helyi egészségügy		,643	
- helyi kultúra		,637	
- helyi környezet		,615	
- bölcsődei ellátás			,728
- alacsony szakképzettség			,721
- magas munkanélküliség			,712
- népességi helyzet			,706
- elvándorlás			,583
- közbiztonság			,577
- átlagos jövedelem			,577

Forrás: saját kutatás, 2014.

A főkomponens értelmezésénél jelentős az integrált gazdálkodás hiánya, feldolgozó üzemek hiánya, a nem megfelelő birtokszerkezet, a mezőgazdasághoz kapcsolódó építőipar visszaesése, a mezőgazdasági termelés csökkenése. Ezt követi a turizmus visszaesése, a helyi gazdaság, a helyi természeti erőforrások, a helyi infrastruktúra és az összefogás hiánya. A második főkomponensbe a jólétet mutató szolgáltatások, mint óvodai ellátás, helyi alapszolgáltatások, helyi kommunális szolgáltatások, lakásellátottság, helyi oktatás, hivatali, hatósági ügyintézés, helyi egészségügy, helyi kultúra, helyi környezet változói tartoznak. A harmadik főkomponens a munkaerő mobilitásához köthető változók köré csoportosítható. E főkomponens még mindig a kivont varianciarész 12,4 %-át tartalmazza, ami az alacsony szakképzettség, a magas munkanélküliség, a népességi helyzet, az elvándorlás és a közbiztonság. A főkomponensek a vélemények egyezőségét, egybehangzását is indikálják. A bemutatott változóknál a vélemények egyezősége jól tükröződik.

3.3.4. Beruházások fontosságának vizsgálata

A 12. kérdéscsoport a beruházások fontosságát vizsgálja 20 lehetséges beruházási területet felsorolva.

7. táblázat: Beruházások fontosságának vizsgálata válaszadó havi nettó jövedelme szerint

Megnevezés	Teszt statisztika ^{a,b}																			
	A beruházások fontossága																			
	belső útépitések, felújítások	közüthálózat fejlesztése	Cyöngyösi elkerülő körgyűrű megépítése, befejezése	csapadékelvezető csatornák felújítása	kerékpárút-hálózat karbantartása, bővítése	játszóter felújítása, fejlesztése	kórházi beruházások	közlekedési csomópontokon körforgalom kialakítása	közlekedési lámpák kialakítása, bővítése	tömegközlekedés javítása	lakások felújítása	összközműves telkek kialakítása	szociális otthon fejlesztése	kulturális-, sportolási-, szórakozási lehetőségek megteremtése	idegenforgalmi fejlesztések	alapszolgáltatások fejlesztése	informatikai fejlesztések	szelektív hulladékgyűjtés	szennyvízhálózat kiépítése	a település honlapjának fejlesztése
Khi-négyzet (df)	4,04	3,20	6,37	6,84	3,98	5,68	7,77	9,77	14,81	5,37	11,93	8,98	9,77	9,09	1,91	1,87	4,27	3,98	6,86	2,57
Approx. Sig.	,400	,525	,173	,145	,408	,224	,100	,044	,005	,251	,018	,062	,044	,059	,751	,758	,370	,408	,143	,632

a. Kruskal Wallis Teszt b. Csoportosító változó: A válaszadó havi nettó jövedelme

Forrás: saját kutatás, 2014.

A válaszadó havi nettó jövedelme szerinti vizsgálatnál 5%-os hibaszintnél négy esetben volt szignifikáns eltérés (7. táblázat).

Szignifikáns az eltérés a 8. (körforgalom kialakítása), a 9. (közlekedési lámpák kialakítása), a 11. (lakások felújítása) és a 13. (szociális otthon fejlesztése) kérdéseknél. A közlekedési csomópontokat, a körforgalom kialakítását és a közlekedési lámpák bővítését a legalacsonyabb (50.000 Ft alatti) és a közepes (150.001 – 200.000 Ft) fizetési osztályba tartozók tartják fontosnak. A lakásfelújítás és a szociális otthon fejlesztése az alacsonyabb jövedelemkategóriákba tartozóknál fontos.

A beruházások rangsora rendezett sorrend alapján értékelhető. A 20 kérdésre adott válaszokat 3 jövedelemcsoport alapján vizsgáltam. A rangsorok egyezősége 1% hibaszint alatt szignifikáns (8. táblázat).

8. táblázat: Beruházások fontossági sorrendje nettó jövedelem szerint

A beruházások rangsora	Rangátlag
belső útépítések, felújítások	19,60
közúthálózat fejlesztése	19,40
kórházi beruházások	17,80
csapadékelvezető csatornák felújítása	16,40
szelektív hulladékgyűjtés	16,40
kulturális-, sportolási-, szórakozási lehetőség megteremtése	14,00
idegenforgalmi fejlesztések	12,80
szennyvízhálózat kiépítése	12,80
Gyöngyöst elkerülő körgyűrű megépítése, befejezése	11,20
alapszolgáltatások fejlesztése	10,60
kerékpárút-hálózat karbantartása, bővítése	10,20
játszóter felújítása, fejlesztése	9,80
tömegközlekedés javítása	8,60
szociális otthon fejlesztése	8,60
lakások felújítása	5,40
informatikai fejlesztések	5,20
közlekedési csomópontokon körforgalom kialakítása	4,40
a település honlapjának fejlesztése	3,20
összközműves telkek kialakítása	2,40
közlekedési lámpák kialakítása, bővítése	1,20

Forrás: saját kutatás, 2014.

3.4. Hagyományos integrációs modell bemutatása

A mezőgazdaság mind az Európai Unióban mind pedig Magyarország területén kiemelkedő gazdasági és társadalmi jelentőséggel bír. Hazánkban a lakosság nagy részét érinti a mezőgazdaságban történő változás, hisz sokaknak ez a

tevékenység jelenti a fő megélhetési formát. A piacra termelő gazdálkodóknak azonban ahhoz, hogy versenyképes tudjon maradni, elengedhetetlen a másokkal történő együttműködés. Ma, a multinacionális világcégek hangsúlyos jelenlétének korszakában a termelők érdeke, hogy a megfelelő minőségű termékeinek piacra jutásának érdekében egy bizonyos kapcsolatrendszeren belül tudjon termelni. A kölcsönös előnyökkel járó együttműködés szervezője az integrátor, akinek fontos feladata az integrált termelővel történő oda-vissza irányuló bizalom és megbízhatóság fenntartása is.

A Nagyrédén zajlott integrációs modell megismeréséhez mélyinterjú készítettem. A módszer választásának oka, hogy mélyebb és nagyobb terjedelmű információhoz jussak olyan emberektől, akik már a kezdetekkor ott dolgoztak, megélve a sikereket és kudarokat is.

A szakcsoport működésének előnyei a következők:

- szabadidő hasznos eltöltése;
- kiegészítő jövedelem a helybeli és a környező települések lakóinak;
- termelési tapasztalatok átadása a fiataloknak, új technológiák megismerése;
- a szolgáltató ágazat működésének – pl. az öntözőrendszer fennmaradásának – biztosítása.

Hátrányként csupán a környezeti terhelés került említésre.

Kíváncsi voltam arra is, mi a vélemény a jelenleg fennálló helyzet előnyeit és hátrányait illetően. Előnyként a környezeti terhelés (növényvédő szerek, műtrágya) csökkenése került megfogalmazásra, hátrányként pedig a jövedelemhiány, a paraszti életmód felszámolása, illetve az ebből következő megélhetési problémák, amely az elvándorlás növekedését vonzza maga után.

A mélyinterjú alanyom javaslatként elmondta, hogy fontos lenne az integráció újjászervezése, azonban ehhez elengedhetetlen egy nagy tőkeerejű vállalkozás, bér munka biztosításával, maximális gépesítésre törekedéssel, kombinált megoldással.

Javaslatként megfogalmazható, hogy mindenképp fontos egy olyan integrációs rendszer kialakítása, amiben ezen egymásra utaltság hatására történő piaci áringadozásokat ki lehet küszöbölni, valamint egy normális élni és élni hagyni rendszerben együttműködő termelő és feldolgozó hosszú távú kapcsolata kialakítható. Hiszen 2009. évben kb. 30 Ft volt 1 kg szőlő ára, ami 2012-re 100 Ft fölé emelkedett. A 30 Ft-os szőlőben a termelő ment tönkre, a 100 Ft fölötti szőlőárat pedig a borászat tudja nehezen érvényesíteni a piacokon.

3.5. Hipotézisvizsgálatok eredményei

A bevezetésben megfogalmazott feltételezések igazolása vagy cáfolását összefoglalva a vizsgálati eredményekből az alábbi következtetések vonhatók le:

Hipotézis (H1): *A Gyöngyösi kistérség fejlődése általában mérsékelt, de a fejlődő kistérségek közé sorolható. A Komplex Fejlettségi Mutatók alapján a kistérség fejlődése bizonyított, a hipotézis igaz.*

Hipotézis (H2): *A vizsgált kistérség egyik legfőbb gazdasági potenciálja a termőföld, így legfontosabb feltételezésem az volt, hogy a mezőgazdasági termelés, feldolgozás nagymértékű csökkenése jelenti a legjelentősebb problémát a térségben. A Komplex Fejlettségi Mutatók, valamint a kérdőíves eredmények főkomponens-vizsgálata alapján a hipotézis igaz.*

Hipotézis (H3): *Csökken az egyéni gazdaságok és gazdasági szervezetek száma, a mezőgazdaságban, szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya. Az alternatív jövedelemszerzés visszaesik. Igazolja a hipotézist a mezőgazdasági földhasználatra vonatkozó komplex fejlettségi vizsgálat, valamint a szakszövetkezetek megszűnése, amit a nagyrédei mélyinterjú adatai jól bizonyítottak. Csak egyetlen településen egyetlen szakcsoport megszűnése több mint 1300 fő alternatív jövedelemszerzését számolta fel. A nem megfelelő integráció a szőlő és borágazatban további családi gazdaságok megszűnését eredményezte, amit a komplex fejlettségi mutató vizsgálata is bizonyít.*

Hipotézis (H4): *A mezőgazdaság, feldolgozó üzemek foglalkoztatási szerepe erősen csökkent, probléma a nem megfelelő integráció. A földhasználatot feladók nagy száma, a feldolgozó üzemek (húsipar, tejipar, gabonaipar, hűtőház stb.) bezárása vagy marginalizálódása befolyásolta az elégedetlenséget, nagyban hozzájárul a problémák kialakulásához. A hipotézist bizonyítják a mezőgazdasági földhasználatára vonatkozó komplex fejlettségi vizsgálati eredményei, valamint a kérdőíves felmérés 11. kérdéscsoportjának főkomponens- analízise.*

Hipotézis (H5): *A kistérség lakossága folyamatosan csökken. Jelentős a kistérségből az elvándorlási szándék, akár külföldre is a jobb megélhetés reményében. A munkalehetőségeket főleg az ipari parkok, önkormányzatok generálják, a mérsékelt munkalehetőség és alacsony fizetés jelentős elégedetlenség forrása. A lakosság szám folyamatosan csökken, ezen feltételezés bizonyításra került, hiszen 10 év alatt jelentős a kistérség csökkenése (4322 fővel csökkent a kistérség állandó lakosság száma). Ezt bizonyítja a természetes népmozgalom és a vándorlási egyenleg alakulása is. A jelentős elvándorlási*

szándék részben nem igaz, részben bizonyított. A KFM vizsgálat során bizonyított a természetes fogyás, az elvándorlás az összes fogyás csupán 2 %-a. A kérdőíves felmérés ennek közel 10-szeresét mutatja, ami bizonyítja az elvándorlási szándékot. Igaz, hogy a munkalehetőségeket főleg az ipari parkok, önkormányzatok generálják, amit a kistérség gazdasági elemzése bizonyít.

3.6. Új és újszerű tudományos eredmények

Eredmény (E1): A vizsgált kistérség hazánk legelmaradottabb régiójában mérsékelten fejlődő kistérség a települések Komplex Fejlettségi Mutatói (KFM) alapján. Meghatároztam, hogy az egyes változók hogyan hatnak a KFM alakulására. A KFM értékei alapján felállítottam a települések fejlettségi sorrendjét, valamint öt kialakított osztályba soroltam azokat.

Eredmény (E2): A Komplex Fejlettségi Mutató vizsgálata alkalmas a települések közötti különbségek kimutatására a mezőgazdasági földhasználat területén is. A mezőgazdasági földhasználathoz köthető komplex mutatók alapján a kistérség településeit hanyatló, lemaradó, stagnáló, fejlődő és dinamikusan fejlődő csoportokba soroltam. A mezőgazdaság és élelmiszeripar általános válsága az itt élők foglalkoztatási helyzetét rontotta, az elaprózott szerkezetből adódóan a földből élők aránya jelentősen visszaesett, ami növelte a munkanélküliséget a vizsgált tíz évben.

Eredmény (E3): A lakóhelyi problémák vizsgálata során meghatároztam az egyes főkomponenseket, miszerint az első, legnagyobb közös varianciát magába foglaló főkomponens a mezőgazdasághoz kapcsolódik. A második főkomponensbe a jólétet mutató szolgáltatások, a harmadikba a munkaerő mobilitáshoz köthető változók tartoznak.

Eredmény (E4): A kérdőíves értékelés szerint a beruházások fontossága nettó jövedelem, illetve iskolai végzettség szerint is jó egyezést mutat. A fejlesztések sorrendje megállapítható, mint az útépités; kórházi beruházás; hulladékgyűjtés; kulturális, sport, szórakozási lehetőség; idegenforgalmi fejlesztések. A fontossági sorrend lehetőséget biztosít az alulról érkező kezdeményezések figyelembevételére a döntéshozók számára.

4. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

A stratégiai fejlesztések alapvető feltétele a társadalmi kohézió erősödése, a lakosság, a civil szervezetek, a gazdasági szereplők és az intézmények szoros együttműködése. Ez akkor valósulhat meg, ha a kistérség szereplői felismerik az együttműködés fontosságát, és aktívan részt vesznek a stratégiai fejlesztések programjainak kialakításában.

A Gyöngyösi kistérség állandó népessége csökken, mely elsősorban a természetes népességfogyással magyarázható. Másik fő probléma a vizsgált területen jelentkező elöregedési folyamat, amely gátat szab a helyi társadalom megújulásának, annak fenntartásának. A népesség életkor szerinti szerkezete nagy hatással van a demográfiai jelenségekre, a gazdasági aktivitásra, a munkanélküliségre stb., vagyis alakítja a területi folyamatokat. A településsoros vizsgálatok jól mutatják, hogy vannak települések, ahol növekedés tapasztalható (7 településen 474 fő). A gazdaságilag aktív lakosság a kistérségben 31.916 főről 32.757 főre növekedett.

A vizsgált időszakban (2001 és 2010 években) mindössze Abasár, Atkár, Gyöngyöshalász és Visonta településeken volt a vándorlási különbözet pozitív. A munkanélküliség az aktív népesség százalékában is növekedett. Fontosnak tartom e negatív tendenciák és az ennek következtében fellépő kedvezőtlen folyamatok megszüntetését az életminőség javítása érdekében.

29 változó alapján 24, illetve 25 településre fejlettségi sorrendet állítottam fel a KFM mutatók alapján. Meghatározásra kerültek a KFM-t legnagyobb mértékben meghatározó mutatók is. A kistérség több településének komplex mutatója jelentősen növekedett 2010 évre, aminek értelmében a kistérség mérsékelten fejlődő kistérség. 2010-re a fejlesztések hatására összesen 18 településen fejlődés látható, közülük azonban csak Gyöngyös városnak sikerült a legjobb csoportba kerülés. Abasáron és Markazon stagnálás tapasztalható. Öt település fejlettségi mutatója alapján visszaesés látható, melyek közül Gyöngyösoroszi és Halmajugra kíván nagyobb figyelmet.

A kistérségnek két foglalkoztatási központja van. Gyöngyös a térség megkérdőjelezhetetlen szolgáltató központja, amely mellett számos jelentősebb ipari vállalkozása is van. Mellette erős térségi munkaerővonzása van a Mátra Erőműnek és a szomszédságában létrehozott ipari parknak is.

Az 1000 főre jutó vendégéjszakák száma 2001-ben elsősorban Mátraszentimrére, Gyöngyös városra és üdülő-településrészeire koncentrálódik. 2010-re a falusi turizmus jelentősen fejlődött, feltételezhetően a vidékfejlesztési programok miatt.

A relatív szórás alapján megállapítható, hogy a települések komplex fejlettségi mutatói változékonnyak. 2010 évre a fejlesztések hatására a relatív szórás értéke lényegesen csökkent, ami a települések homogénebb fejlettségét igazolja.

21 változó mezőgazdasági földhasználatához kötődő komplex fejlettséget bemutató rendszert alakítottam ki. Ennek megfelelően öt csoportba sorolhatók a kistérség települései. A komplex fejlettségi mutató által összehasonlíthatóvá válik a kistérséget alkotó települések földhasználattal összefüggő folyamatainak alakulása 2000 és 2010 évi időszakban. Javasolható a szélesebb körű termelői beruházások támogatása, elsősorban az agrárszférában.

A variációs koefficiens számítás eredménye bizonyítja, hogy szoros kapcsolat mutatható ki a tartós álláskereső és a mezőgazdasági területhasználat között. A gazdaságoknál munkát végzők száma legkedvezőbb Nagyrédén és Gyöngyöstarjánban.

2010 évre két településen is drasztikusan csökkent a Komplex Fejlettségi Mutató értéke, ami agrárpolitikai átgondolást igényel, melyet a települések sorrendje is igazol.

A kérdőíves feldolgozások eredményei közül kiemelem az elköltözési szándékot bemutató vizsgálatot keresztábra módszerével. Megállapítottam, hogy mely tényezők azok, amelyek leginkább hatnak az elköltözésre. Eredményként leírható, hogy összefüggést a havi nettó jövedelem és életkor és elköltözési szándék között találtam. Legmagasabb arányban az 50.000 Ft alatti havi nettó jövedelemmel rendelkezők tervezik településük elhagyását, azonban azok a teljes minta csupán 18, 1 %-át képviselik. Életkor alapján a teljes mintára vonatkozó megoszlás viszont itt is mutatja, hogy az 1682 megkérdezett lakos közül 328 fő tervezi a településéről történő elvándorlást, amiből legmagasabb a legfiatalabb, majd a középső korcsoportéhoz tartozók aránya. A legtöbben külföldre, a megye különböző településeire, Nyugat- Dunántúlra és Budapestre szándékoznak elköltözni, a jobb megélhetési, a kedvezőbb munkalehetőség reményében.

Kruskal-Wallis teszttel történő vizsgálatánál, a válaszadók életkorától függően, iskolai végzettségük és jövedelmi viszonyuk alapján vizsgáltam a kistérség elégedettségére, lakóhelyi elégedettségére, problémákra és fejlesztési lehetőségekre feltett kérdésekre adott válaszokat. A lakóhelyi problémákat főkomponens elemzéssel kiegészítettem.

A kistérség elégedettség vizsgálatánál a könnyű megközelíthetőséget az 51 év felettiek tartják fontosnak, míg a turisták kedveltségét a 31-50 év közöttiek, vagyis az aktív korosztály tartja előnyösnek. A kommunális infrastruktúra fejlettsége a legidősebb korosztálynak fontos, ebben az életkorban már fontosabbak a kényelmi szempontok. A fiatalok fontosnak tartják a beruházásokat és az egészséges, rendezett, tiszta környezetet.

A kialakított öt fizetési csoport között jelentős véleményeltéréseket figyelhetünk meg. A turizmus vonzerejét a nagyobb mobilitási igénnyel rendelkező, 200.000 Ft feletti nettó jövedelemmel rendelkezők tartják szignifikánsan fontosabbnak. Nem meglepő, hogy a teljesen ellehetetlenült legalacsonyabb fizetési osztályba tartozók ezt a lehetőséget nem tartják fontosnak. Az egészséges, rendezett, tiszta

környezetet, viszont az alacsonyabb nettó fizetéssel rendelkezők tartják szignifikánsan fontosabbnak. Minden korosztály, ha más-más szempontok szerint is fontosnak tartja a kistérségben, a lakóhelyen az egészséges, rendezett, tiszta környezetet ezért javaslom a kistérségben élőknek a nagyobb odafigyelést saját környezetükre.

Az alapfokú végzettségűek a kistérséget sikeresnek és gazdagnak, valamint fejlődőképesnek tartják, véleményük szignifikánsan különbözik a másik két csoport véleményétől.

A lakóhelyi elégedettséggel az átlagok alapján az általános elégedettség is megítélhető. Leginkább elégedettek a válaszadók az óvodai ellátással, az alapfokú- és középfokú iskolai ellátással és a postai szolgáltatásokkal. Legkevésbé elégedettek a munkalehetőségekkel, a jövedelemmel és a kórházi ellátással.

A lakóhelyén mit tart legnagyobb problémának kérdésre adott válaszok főkomponens-elemzése azt mutatja, hogy az első legnagyobb közös varianciarészt magába foglaló főkomponens a mezőgazdasághoz kapcsolódik. A főkomponens értelmezésénél legjelentősebb az integrált gazdálkodás hiánya, feldolgozó üzemek hiánya, a nem megfelelő birtokszerkezet, a mezőgazdasághoz kapcsolódó építőipar visszaesése, a mezőgazdasági termelés csökkenése. A második főkomponensbe a jólétet mutató szolgáltatások, a harmadik főkomponens a munkaerő mobilitásához köthető változók köré csoportosítható.

A beruházások fontosságánál mind a jövedelem szerint, mind az iskolai végzettség szerint, közel azonos rangátlag mutatható ki. Ezek közül legjelentősebb, a belső útépítések, felújítások, a közúthálózat fejlesztése, a kórházi beruházások fejlesztése, a csapadékelvezető csatornák felújítása, a szelektív hulladékgyűjtés megvalósítása, a kulturális-, sportolási-, szórakozási lehetőség kedvezőbb megteremtése, az idegenforgalmi fejlesztések fokozása, Gyöngyöst elkerülő körgyűrű megépítése, befejezése, az alapszolgáltatások fejlesztése (kistérségi logisztikai központ létrehozása).

Mélyinterjú alapján bemutatom, hogy Nagyrédén a málna szakcsoport 1990-től működött 2000-ig, előtte háztáji gazdálkodási forma volt a meghatározó. Az integrációs szervezeti forma 2000 évtől 2010-ig működött. Csupán ez a szakcsoport 1433 főnek biztosított jövedelmet. Ennek mintájára a kistérségi logisztikai központ integrálhatja a családi gazdaságokban, a közmunka programokban előállított alapanyag tisztítását, feldolgozását, csomagolását, települések konyháira alapanyagok kiszállítását, a megmaradt termékek értékesítését saját üzlethálózatban értékesítheti. Kistérségenként a saját speciális termékekre logisztikai központok hozhatók létre. Végül egy klaszter foghatja össze, az egész hazai termék előállítását, feldolgozást, értékesítést.

5. A TÉMÁHOZ KAPCSOLÓDÓ PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

Tudományos folyóiratok

Idegen nyelven megjelent tudományos cikk:

1. SZÚCS A. (2014): A residential satisfaction examination in the micro region of Gyöngyös, *Journal of Central European Green Innovation*, II. évf. 4. szám. pp. 151-162. HU ISSN 2064-3004.
2. SZÚCS A. (2015): The complex developmental analysis of the micro region of Gyöngyös, *Social Space*, ISSN 2084-1558 (megjelenés alatt)

Magyar nyelven megjelent tudományos cikk:

3. SZÚCS A. (2012): A lakosság viszonyulása településéhez a Gyöngyösi kistérségben, *Acta Carolus Robertus II. évf. 2. pp. 109-116. ISSN 2062-8269*
4. SZÚCS A. (2013): Sikeres település-e Gyöngyös? *Acta Carolus Robertus III. évf. 2. pp. 145-157. ISSN 2062-8269*
5. SZÚCS A. – KONCZ G. - BÁRDOSNÉ K. É. (2013): Helyi gazdaságfejlesztés gyakorlata a Gyöngyösi kistérségben, *Journal of Central European Green Innovation*, I. évf. 2. pp. 79-93. HU ISSN 2064-3004. Online: <http://greeneconomy.karolyrobert.hu>
6. SZÚCS A. (2014): Komplex mutatók a Gyöngyösi kistérség mezőgazdasági földhasználatában, *Területi Statisztika, Budapest*, 54. évf. 3. szám, pp. 253-267. 2014. május ISSN 0018-7828

Tudományos konferencia előadás kiadványban megjelentetve

Idegen nyelvű:

7. SZÚCS, A. (2012): An examination of human resources in 4 municipalities of the micro region of Gyöngyös, 7th International Conference for Young Researchers, „Breakthrough Points of World Economy in the 21st Century” Gödöllő. 12-14. November 2012. pp. 230-238. ISBN 978-963-269-319-4
8. SZÚCS, A. (2012): An examination of municipality comfort in the micro region of Gyöngyös, 7th International Conference for Young Researchers, „Breakthrough Points of World Economy in the 21st Century” Gödöllő. 12-14. November 2012. pp. 223-230. ISBN 978-963-269-319-4

Magyar nyelvű:

9. GONDA C. – AMBRUS A. – SZÚCS A. (2011): Termőhely- Specifikus Térinformatikai e-szaktanácsadási rendszer. Agrárinformatika 2011 Konferencia. Innovatív információtechnológiák az agrárgazdaságban,

Debrecen, 2011. november 11-12. pp. 227-234. ISBN 978-615-5094-05-7

10. SZÚCS A. (2012): A Gyöngyösi kistérség versenyképesség vizsgálata, XIII. Nemzetközi Tudományos Napok. Zöld gazdaság és versenyképesség. Gyöngyös. 2012. március 29-30. pp. 872-879. ISBN 978-963-9941-53-3
11. SZÚCS A. – DÖVÉNYI-NAGY T. – TOMOR T. (2012): Szaktanácsadási Tartalomszolgáltató Információs Rendszer (SZTIR) Térképrajzoló WGS-EOV konvertáló modul kifejlesztése a Károly Róbert Főiskolán, Agrárinformatika 2012 Konferencia. Innovatív információtechnológiák az agrárgazdaságban, Debrecen, 2012. szeptember 21-22. pp. 119-126. ISBN 978-615-5094-07-1
12. ENYEDI P. – KOZMA B. V. – BERKE J. – GONDA C. – SZÚCS A. – TOMOR T. (2012): E-kompetencia alapú térinformatikai fejlesztés a Gyöngyösi Kistérségben energianövényekre vonatkozóan, Fény-Tér-Kép 2012 Konferencia, Gyöngyös. 2012. szeptember 27-28. Online: <http://geoiq.hu/2012/10/01/nehany-eloadas-mar-letoltheto-a-feny-ter-kep-2012-konferencia-anyagaibol/>
13. SZÚCS A. – BEKŐ L. (2013): A Gyöngyösi kistérség vidékfejlesztési adatainak elemzése térinformatikai módszerekkel. Az elmélet és gyakorlat találkozása a térinformatikában. IV. Térinformatika Konferencia és Szakkiállítás, Debrecen, 2013. május 23-24. Debreceni Egyetemi Kiadó. pp.518-519. ISBN 978-963-318-334-2
14. GONDA C. – SZÚCS A. – TOMOR T. (2013): Szőlővenyige-hozam becslésének módszere a gyöngyösi járás területén. Az elmélet és gyakorlat találkozása a térinformatikában. IV. Térinformatika Konferencia és Szakkiállítás, Debrecen, 2013. május 23-24. Debreceni Egyetemi Kiadó. pp.213-221. ISBN 978-963-318-334-2
15. ENYEDI P. – KISS A. – TOMOR T. – SZÚCS A. (2013): Application of multi-sensor remote sensing for flood prevention planning over the Sajó/Slana river, River Basin and Flood Risk Management 2013 Conference, 2013. december 11-13. Pozsony

Kutatási jelentés -

Tudományos könyv, könyvrészlet -

Szakkönyv, könyvrészlet -

Egyéb folyóiratok

16. GONDA C. - SZÚCS A. - AMBRUS A. - TÓTH S.(2011): Integrált gyümölcs- és szőlőtermesztés célprogram tapasztalatai a gyöngyösi kistérségben. Agrárinformatika Folyóirat, 2. évf. 1. pp. 68-77. Debrecen. ISSN 2061-862X. Online: <http://journal.magisz.org>